

დანაშაულის პროვოკაციის შემადგენლობა

პაპუნა გურული

*სამართლის მაგისტრი, კავკასიის საერთაშორისო
უნივერსიტეტის დოქტორანტი, ადვოკატი*

**საკვანძო სიტყვები: პროვოკატორი,
სისხლისსამართლებრივი, პასუხისმგებლობა**

დანაშაულის პროვოკაციის შემადგენლობის ზედმინევით განსაზღვრას დიდი მნიშვნელობა აქვს. მეცნიერული თვალსაზრისით ეს დაგვეხმარება დავადგინოთ: წამქეზებლობის ნაირსახეობაა პროვოკაცია თუ *delictum sui generis*? კონკრეტულად რა უნდა შეერაცხოს პროვოკატორს ბრალად და რისთვის ისჯება ის? პრაქტიკული კუთხით კი საჭიროა პროვოკაცია გავმიჯნოთ ისეთი მოსაზღვრე ცნებებისაგან, როგორებიცაა: საკონტროლო შესყიდვა, კონტროლირებადი მინოდება და სხვა. ამისათვის აუცილებელია ჩამოვაცალიბოთ ობიექტურ და სუბიექტურ ნიშანთა სისტემა, რომელიც ზუსტად აღწერს ამ ქმედებას.¹ წინამდებარე ნაშრომი სწორედ ამას ისახავს მიზნად. ამჯერად მიმოვიხილავთ ქმედების იმ ელემენტებს, რომლებიც შემადგენლობის დამფუძნებელ ნიშნებს წარმოადგენენ. ხოლო დამამძიმებელ და შემამასუბუქებელ გარემოებებზე მომდევნო პუბლიკაციებში ვისაუბრებთ.

¹ ასე ესმის ქმედების შემადგენლობის არსი პროფ. თინათინ წერეთელს. იხ: წერეთელი თ., 2007. სისხლის სამართლის პრობლემები. I ტომი. თბ., გვ 103; 107-111.

დანაშაულის პროვოკაციის ობიექტური მხარე

დანაშაულის პროვოკაციის ობიექტური მხარე გულისხმობს სხვის დაყოლიებას დანაშაულის ჩასადენად. ამ თვალსაზრისით, პროვოკატორის ქმედება არსებითად არ განსხვავდება წამქეზებლის ქმედებისგან.² ამიტომ პროვოკაციის ობიექტური მხარის განხილვისას, ნაწილობრივ მოვიხმობთ იმ მოსაზრებებსაც, რომლებიც გამოთქმულია წამქეზებლობასთან დაკავშირებით, მაგრამ მიესადაგება პროვოკაციასაც.

საკუთრივ ქმედება: დაყოლიების ფორმა, გულისხმობს გარკვეულ ზემოქმედებას დასაყოლიებელი პიროვნების ფსიქიკაზე. პროვოკატორმა მსხვერპლს უნდა მიაწოდოს ისეთი ინფორმაცია, რომელიც მას დანაშაულის ჩადენის შესახებ გადანყვეტილებას მიაღებინებს. ზემოქმედება შესაძლებელია ზეპირსიტყვიერი ან წერილობითი ფორმით, აგრეთვე მიმანიშნებელი ქმედებითაც. საჭიროა იმის დამტკიცება, რომ მინიშნებაში გამოიხატება პირის ნება და იგი უცვლელად იქნა აღქმული ადრესატის მიერ. ამ მოსაზრებას მხარს უჭერენ პროფ. წერეთელი,³ პროფ. აბესაძე⁴ და პროფ. ხეიფეცი.⁵ მე ვეთანხმები აღნიშნულ მოსაზრებას.

პროფ. სპასოვიჩს მიაჩნია, რომ დაყოლიება არ შეიძლება გამოიხატებოდეს უმოქმედობაში.⁶ პროფ. ტაგანცევს კი მიაჩნია, რომ განსაკუთრებულ გარემოებებში კონკრეტულმა პირმა წინმსწრები პირობების წყალობით ღუმილიდან შეიძლება გამოიტანოს ქმედებისაკენ პირდაპირი მონოღება. ასეთი ვითარებაში ღუმილი არის ნების

გამომხატველი აქტი.⁷ საკმარისია პირმა განაპირობოს სხვის მიერ დანაშაულის ჩადენა, მიუხედავად იმისა, თუ რა გზით გააკეთებს ამას.⁸ იმავე მოსაზრებას აყალიბებს პროფ. აბესაძე.⁹ პროფ. გამყრელიძე მიიჩნევს, რომ დაყოლიება ფსიქიკაზე აქტიურ ზემოქმედებას გულისხმობს და უმოქმედობით წაქეზება შეუძლებელია.¹⁰ მსგავს მოსაზრებას ავითარებენ პროფესორები: იესხევი, ვაიგენდი, ოტტო, თიდემანი, ვალტერი, ანდერსი, ბლუა და სხვები.¹¹ მოვიშველიებთ პროფ. თინათინ წერეთლის აზრს იმის შესახებ, რომ უმოქმედობა, შესაძლოა, გახდეს მოტივაციის ფაქტორი მოქმედებისთვის.¹² პროფ. აბესაძე, ერთი, მხრივ, უარყოფს უმოქმედობით დაყოლიების შესაძლებლობას,¹³ ამასთან მიუთითებს, რომ თავად დანაშაულის ჩასადენად პირობების შექმნა, თუკი იგი მიმართულია იქითკენ, რომ პირი ეცდუნოს, ჩაიდინოს დანაშაული, რათა შემდეგ მხილებულ იქნას, თუ არსებობს ვარაუდი, რომ პირი ცდუნებას ვერ გაუძლებს და ჩაიდენს დანაშაულს, მაშინ ადგილი აქვს დანაშაულის პროვოკაციას.¹⁴ თავად პროფ. გამყრელიძეს მოჰყავს მაგალითი, როდესაც სადგურის მოსაცდელში პოლიციელები დებენ ჩემოდანს. გამვლელი პირი რამდენჯერმე გადაახტება მას, რაზეც პოლიციელები განზრახ არ რეაგირებენ. გამვლელი ეცდება ჩემოდნის მოპარვას, რა დროსაც მას აკავებენ. ამ მაგალითში გვაქვს მოტივაციის ორი ფაქტორი: პოლიციელების მიერ ჩემოდნის სადგურში მიტანა (მოქმედება) და პოლიციელების მიერ განზრახ არრეაგირება (უმოქმედობა)

2 Хейфецъ И. Я., 1914. Подстрекательство къ преступлению. Изданіе юридическаго книжнаго магазина «Правовѣдѣніе» И. К. Голубева, Москва, стр. 116.

3 წერეთელი თ., 2007. სისხლის სამართლის პრობლემები. II ტომი. თბ., გვ. 162.

4 აბესაძე გ., 2010. დანაშაულის პროვოკაცია. დისერტაცია. თბ., გვ. 49.

5 Хейфецъ И. Я. Op. cit., стр. 37.

6 იხ.: Ibid., стр. 38.

7 Таганцевъ Н.С., 1902. Русское уголовное право. Часть общая. Том I. С-петербург, стр. 776.

8 Ibid., стр. 773.

9 აბესაძე გ., დანაშაულის პროვოკაცია. დისერტაცია... გვ. 53.

10 გამყრელიძე ო., 2008. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება. ზოგადი ნაწილი. პირველი წიგნი. მეორე შევსებული გამოცემა. თბ., გვ. 198.

11 იხ: ვესელსი, ბოილკე, 2010. სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი. თბ., გვ. 326.

12 წერეთელი თ., I ტომი. გვ. 278-279.

13 აბესაძე გ., 2013. დანაშაულის პროვოკაცია. «იურისტების სამყარო». თბ., გვ. 159.

14 Ibid., გვ. 119.

გამვლელის მიერ ჩემოდანზე გადახტომის დროს. სადგურში ათეულობით ჩემოდანი დევს, მაგრამ გამვლელი გადანყვეტს მოიპარიოს მხოლოდ ის, რომელზეც, მისი დაკვირვებით, მეთვალყურეობა არ ხორციელდება. გამოდის, რომ მოტივაციის გადამწყვეტი ფაქტორი სწორედ უმოქმედობა ყოფილა. შესაბამისად, მე მიმაჩნია, რომ დაყოლიება შესაძლებელია უმოქმედობითაც.

დაყოლიების დროს აუცილებელი არაა, პროვოცირებულმა იცოდეს იმ დანაშაულის ზუსტი კვალიფიკაცია, რომლის ჩასადენადაც მას იყოლიებენ,¹⁵ მაგრამ იგი უნდა აცნობიერებდეს ჩასადენი ქმედების მართლსაწინააღმდეგობას, წინააღმდეგ შემთხვევაში, საქმე გვექნება შუალობით ამსრულებლობასთან.¹⁶ დაყოლიების ადრესატი პროვოცირებული დანაშაულის ამსრულებელი ან მასში თანამონაწილეა¹⁷ და უნდა აკმაყოფილებდეს პროვოცირებული დანაშაულის სუბიექტის ყველა მოთხოვნას.¹⁸ წინააღმდეგ შემთხვევაში, საქმე ასევე გვექნება შუალობით ამსრულებლობასთან.¹⁹ ამ მოსაზრებას ეთანხმება პროფ. ნონა თოდუა²⁰ და პროფ. ირაკლი დვალიძე.²¹ ამ მოსაზრებას მეც ვიზიარებ.

გარდა ამისა, პროფ. წერეთელი მიუთითებს, რომ დასაყოლიებელი პირი ან პირთა წრე მაინც წინასწარ უნდა იყოს განსაზღვრული.²² თუმცა, პროფ. ტრაინინის მოსაზრებით, შეიძლება მოხდეს პირთა ჯგუფის

პროვოცირებაც, სადაც განსაზღვრულია არა პიროვნება, არამედ – პირთა წრე.²³ პროფ. წერეთლის მოსაზრებით, ასეთი რამ შესაძლოა დამოუკიდებელი დელიქტის დროს. მე მიმაჩნია, რომ დანაშაულის პროვოცირება შეიძლება ინდივიდუალურად განუსაზღვრელ პირთა წრის მიმართაც. მაგალითად, როცა პროვოკატორი მშვიდობიანი მანიფესტაციის წევრებს მოუწოდებს ძალადობრივი ქმედებებისკენ. მას არ ჰყავს კონკრეტული მსხვერპლი, არ იცის, კონკრეტულად რომელი მონაწილე წამოეგება პროვოკაციას. ან მეტიც, პროვოკატორმა შეიძლება გამოიყენოს ტელევიზია ან სულაც ინტერნეტი და ამ გზით მოახდინოს დანაშაულის ჩადენისაკენ მოწოდება. ამ დროს მან მიახლოებითაც არ იცის, ვინ მიიღებს მის მიერ გავრცელებულ ინფორმაციას. ბუნებრივია, ასეთი ქმედება უნდა შეფასდეს დანაშაულზე დაყოლიებად.

ხმრხი: პროვოკაცია იმთავითვე გულისხმობს მოტყუებას (შეცდენას),²⁴ ვინაიდან პროვოკატორი თავის მსხვერპლს არ უმხელს პროვოკაციულ მიზანს.²⁵ პროფ. კოვალის მიუთითებს, რომ თუ ტყუილი ქმედების შემადგენლობის ნიშნებს შეეხება, მაშინ საქმე გვექნება შუალობით ამსრულებლობასთან.²⁶ პროფ. აბესაძე მოტყუების ხერხს უმთავრეს მნიშვნელობას ანიჭებს და მიუთითებს, რომ პროვოკაციის ხერხს შემადგენლობის განხილვისთვის არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს, მთავარია, პროვოცირებულს გაცნობიერებული არ ჰქონდეს პროვოკატორის მიზანი.²⁷ პროვოკატორმა, შესაძ-

15 წერეთელი თ., II ტომი. გვ. 164.
 16 ლეკვეიშვილი მ., თოდუა ნ., მამულაშვილი გ., 2014. სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი. (წიგნი I). მეხუთე გამოცემა. „მერიდიანი“ თბ., გვ. 294.
 17 გამყრელიძე ო., საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება... გვ. 195. აბესაძე გ., 2010. დანაშაულისათვის წაქეზების გამიჯვნა დანაშაულის პროვოკაციისაგან. — ჟურნალი „კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის მაცნე.“ #2, თბ., გვ. 113-115. Хейфец И. Я., Op. cit., Стр. 17.
 18 ლეკვეიშვილი მ., თოდუა ნ., მამულაშვილი გ., Op. cit., გვ. 294.
 19 წერეთელი თ. II ტომი. გვ. 157.
 20 ლეკვეიშვილი მ., თოდუა ნ., მამულაშვილი გ., Op. cit., გვ. 294.
 21 დვალიძე ი., 2007. მოტივისა და მიზნის ზეგავლენა ქმედების კვალიფიკაციასა და სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე. სადისერტაციო ნაშრომი. თბ., გვ. 115.
 22 წერეთელი თ., II ტომი. გვ. 164.

23 Траинин А.Н., 1941, Учение о соучастии. Москва, стр. 102.
 24 ებრალიძე თ., 2008. დანაშაულის პროვოკაცია – სისხლის სამართლის სასამართლო პრაქტიკის კომენტარი: დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ. „მერიდიანი.“ თბ., გვ. 237.
 25 აბესაძე გ., დანაშაულისათვის წაქეზების გამიჯვნა ... გვ. 110-113. გამყრელიძე ო., 1989. სისხლისსამართლებრივი უმართლობის პრობლემა და თანამონაწილეობის დასჯადობის საფუძველი. „მეცნიერება.“ თბ., გვ. 14.
 26 Ковалев М. И., 1962. Соучастие в преступлении. Ч. 2; Свердловск, стр. 19.
 27 აბესაძე გ., დანაშაულის პროვოკაცია. «იურისტების სამყარო»... გვ. 55.

ლებელია, გამოიყენოს დაპირება,²⁸ მუქარა,²⁹ სამსახურებრივი მდგომარეობა.³⁰ თუმცა, როგორც აღნიშნავს პროფ. ოლსჰაუზენი, თუ დამყოლიების ძალაუფლება პროვოცირებულის მიმართ vis absoluta-ს აღწევს, მაშინ პროვოცირებული უნდა გათავისუფლდეს პასუხისმგებლობისაგან.³¹ ამ მოსაზრებას ეთანხმებიან პროფ. წერეთელი³² და პროფ. აბესაძე.³³ ეს მოსაზრება სავსებით გასაზიარებელია.

პროვოკატორმა ასევე შეიძლება გამოიყენოს შეგონება, დარწმუნება, რჩევა, თხოვნა და სხვ.³⁴ პროფ. კოვალევიჩის მოსაზრებით, დაყოლიების ხერხთა ასეთი ნაირსახეობა სისტემატურ ფსიქიკურ დამუშავებას გულისხმობს, რათა დაიდლოს დანაშაულის კონტრმოტივები³⁵. თუმცა, პროფ. ლოხვიცკის აზრით, თხოვნის დაყოლიებაში გაერთიანება არასწორია, ვინაიდან ის გაუმართლებლად აფართოებს დაყოლიების ფარგლებს.³⁶ პროფ. ტაგანცევს მიაჩნია, რომ ზოგჯერ თხოვნა შეიძლება იყოს დაყოლიების საშუალება.³⁷ პროფ. ნონა თოდუა მიუთითებს, რომ დაყოლიება არ შეიძლება გამოიხატოს მხოლოდ პირობების შექმნაში.³⁸ რომ დაყოლიება, როგორც წესი, უნდა ხდებოდეს აქტიური ზემოქმედებით. გარდა ამისა, მხოლოდ წინადადების მიცემა ჩვეულებრივი მოქალაქის მიმართ პროვოკაციად უნდა ჩაითვალოს, ხოლო საჯარო მოხელის მიმართ – არა. თუ მოხელე ქრთამის აღებაზე უპრობლემოდ დათანხმდა, ესე იგი, ქრთამის აღება მისი ცხოვრების წესია და მოქალაქეს მისი დათანხმება არ გასჭირვებია.³⁹ ამ მოსაზრებას

ენინააღმდეგება პროფ. აბესაძე.⁴⁰ მისი აზრით, ფსიქიკური ზემოქმედების ხარისხს მნიშვნელობა არა აქვს.⁴¹

ფსიქიკური ზემოქმედების ძალა და მნიშვნელობა დამოკიდებულია პროვოკატორსა და პროვოცირებულს შორის მანამდე არსებულ ურთიერთობაზე. პროფ. ჟირიავეის აზრით, დაყოლიების ის ხერხი, რომელიც ერთ შემთხვევაში ძალიან ძლიერია, მაგალითად, მუქარით განმტკიცებული ბრძანება, შეიძლება მეორე შემთხვევაში უსუსური აღმოჩნდეს.⁴² ამ მოსაზრებას იზიარებს პროფ. გაიერი.⁴³ მე ვიზიარებ მოსაზრებას, რომ დაყოლიების ფაქტის დასამტკიცებლად უნდა გაიზომოს დაყოლიებულის ფსიქიკაზე მომხდარი ზემოქმედების ხარისხი საქმის კონკრეტული გარემოებების გათვალისწინებით.

პროფ. გარრო მიუთითებს, რომ დაყოლიების ხერხთა ჩამონათვალი კანონით წინასწარ ამომწურავად უნდა განისაზღვროს.⁴⁴ პროფ. ხეიფეცი მიუთითებს, რომ დაყოლიების ხერხები, რომელთა მეშვეობითაც ერთმა პირმა შეიძლება მეორეს უბიძგოს დანაშაულის ჩასადენად, მეტად მრავალფეროვანია და მათი ამომწურავად ჩამოთვლა a priori შეუძლებელია.⁴⁵ არსებობს მოსაზრება, რომლის თანახმად კანონში მოცემული უნდა იყოს დაყოლიების ხერხთა სანიმუშო ჩამონათვალი. ამ მოსაზრებას მხარს უჭერენ პროფ. ლისტი,⁴⁶ პროფ. ბინდინგი,⁴⁷ პროფ. მაიერ-ალფელდი,⁴⁸ პროფ. წერეთელი.⁴⁹ უფრო შორს მიდის პროფ. მაურახი. იგი მიუთითებს, რომ კანონში დაყოლიების ხერხთა სანიმუშო ჩამონათვალიც არ უნდა იყოს.⁵⁰

28 Kellner, 1909. Die Mittel der Anstiftung in ihrer materiell rechtlichen und prozessualen Bedeutung., S. 11.

29 Хейфецъ И. Я., Op. cit., стр. 36.

30 იბ.: *Ibid.*, стр. 36.

31 *Ibid.*, стр. 36.

32 წერეთელი თ., II ტომი. გვ. 161.

33 აბესაძე გ., დანაშაულის პროვოკაცია. «იურისტების სამყარო»... გვ. 157.

34 ლეკვეიშვილი მ., თოდუა ნ., მამულაშვილი გ., Op. cit., გვ. 293.

35 Ковалев М.И., Op. cit., стр. 84-85.

36 იბ.: Хейфецъ И. Я., Op. cit., стр. 37.

37 Таганцевъ Н.С., Op. cit., стр. 775.

38 ლეკვეიშვილი მ., თოდუა ნ., მამულაშვილი გ., Op. cit., გვ. 295.

39 *Ibid.*, გვ. 294-295.

40 აბესაძე გ., დანაშაულის პროვოკაცია. დისერტაცია... გვ. 53.

41 აბესაძე გ., დანაშაულის პროვოკაცია. «იურისტების სამყარო»... გვ. 58.

42 იბ.: Хейфецъ И. Я., Op. cit., стр. 38.

43 იბ.: *Ibid.*, стр. 38.

44 იბ.: *Ibid.*, стр. 39.

45 *Ibid.*, стр. 39.

46 Liszt, 1911. Lehrbuch des deutschen strafrechts. 18 Aufl. Berlin, S. 228.

47 იბ.: Хейфецъ И. Я., Op. cit., стр. 40.

48 Meyer-Allfeld., 1907. Lehrbuch des deutschen Strafrechts. 6 Aufl. S. 201.

49 წერეთელი თ., II ტომი. გვ. 160.

50 Maurach R., 1954. Deutsches Strafrecht. Allgemeiner

პროვოკატორის მიზანია, პროვოცირებულს დანაშაულის ჩადენის შესახებ გადანყვეტილება მიაღებინოს. ამისათვის იგი ცდილობს, მსხვერპლს შეუქმნას შესაბამისი მოტივი (მოტივები) და დაძლიოს საწინააღმდეგო – კონტრმოტივები. ზოგჯერ ამისთვის სუსტი ზემოქმედებაც საკმარისია, ზოგჯერ კი – ძლიერი ზენოლაა საჭირო. ეს დამოკიდებულია თითოეული კონკრეტული ადამიანის ფსიქიკაზე, მის მოტივაციის ფაქტორებზე. შესაბამისად, ხერხი შეიძლება იყოს სხვადასხვაგვარი და მისი ქმედების შემადგენლობით წინასწარ შეზღუდვა მიზანშეუნონლად მიმაჩნია.

შედეგი: ზოგადად არის ადამიანის მოქმედებით გამოწვეული ცვლილება გარესამყაროში.⁵¹ საჭიროა, პირობითად ერთმანეთისაგან განვასხვავოთ პირველადი და მისი მომდევნო შედეგი. ეს გვჭირდება, ვინაიდან პროვოკატორის ქმედებას, შესაძლოა, შედეგად მოჰყვეს პროვოცირებული დანაშაულის ჩადენა. მაშასადამე, პირველად შედეგზე უნდა ვისაუბროთ უშუალოდ პროვოკაციის ფარგლებში, ხოლო მომდევნო შედეგზე – პროვოცირებული დელიქტის ფარგლებში.

პროფ. ბირკმაიერის აზრით, როცა პიროვნებაზე ზემოქმედება ხორციელდება გადანყვეტილების მიღებამდე – სახეზეა დაყოლიება, ხოლო გადანყვეტილების მიღების შემდეგ – დაყოლიება სახეზე არ არის.⁵² არსებობს მეორე შეხედულებაც, რომლის თანახმად, დაყოლიება შეიძლება განხორციელდეს არა მარტო გადანყვეტილების მიღებამდე, არამედ მის შემდეგაც. მთავარია, ზემოქმედება აღწევდეს საკმარის ინტენსივობას. პროფ. ლიპმანის აზრით, დამყოლიებელი არის ის, ვინც გადანყვეტი პირობა შეუქმნა ამსრულებელს გადანყვეტილების მისაღებად.⁵³ პროფ. ნერეთლის მოსაზრებით, დაყოლიების შედეგი გამოიხატება ამსრულებელში დანაშაულის ჩადენის გადანყვეტი მოტივის შექმნაში. შეიძლება ამსრულებელს დანა-

შაულის ჩადენის სურვილი ადრეც დაეხადოს, მაგრამ საბოლოო გადანყვეტილება მას მიღებული ჯერ არ ჰქონდეს. ასეთ პირს დამყოლიებელმა უნდა შეუქმნას საბოლოო გადანყვეტილებისთვის საკმარისად ძლიერი მოტივი.⁵⁴ ამავე მოსაზრებას იზიარებენ პროფ. ოთარ გამყრელიძე⁵⁵ და პროფ. გელა აბესაძე.⁵⁶

დანაშაულის პროვოკაციის შედეგი პირდაპირ უკავშირდება დანაშაულის სტადიებს. პროფ. თოდუა მიიჩნევს, რომ პროვოკაცია დამთავრებულია მაშინ, როდესაც პროვოცირებული დაიწყებს დანაშაულის მომზადებას ან მცდელობას.⁵⁷ მანამდე მისი სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემა გამართლებული არ არის, რადგან პროვოკატორმა თავის მიზანს ვერ მიაღწია, ვერ დაიყოლია მსხვერპლი დანაშაულის ჩასადენად. პროფ. გამყრელიძის აზრით, მნიშვნელობა არა აქვს, პროვოცირებულმა დაასრულა თუ არა დანაშაული.⁵⁸ იმავე აზრზეა პროფ. ლომსაძე.⁵⁹ პროფ. აბესაძე მიიჩნევს, რომ დანაშაულის პროვოკაციის შედეგია პროვოცირებული პირის მიერ დანაშაულის ჩადენა.⁶⁰ პროფ. დვალიძე თვლის, რომ დანაშაულის პროვოკაცია დამთავრებულია დაყოლიების მომენტიდან.⁶¹ ამ მოსაზრებას ავითარებს პროფ. აბესაძე.⁶² მას მოჰყავს მაგალითი, როდესაც პროვოკატორის მიერ ზემოქმედების მიუხედავად, ადამიანებმა დანაშაულის ჩადენაზე უარი განაცხადეს. ამ შემთხვევაში ადგილი აქვს დანაშაულის პროვოკაციის მცდელობას.⁶³

Teil, Ein Lehrbuch. Karlsruhe, S. 548.
 51 წერეთელი თ., I ტომი. გვ. 164.
 52 იბ.: *Ibid.*, გვ. 158.
 53 იბ.: *Ibid.*, გვ. 159.

54 *Ibid.*, გვ. 159.
 55 გამყრელიძე ო., საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება... გვ. 196.
 56 აბესაძე გ., დანაშაულის პროვოკაცია. «იურისტების სამყარო»... გვ.157.
 57 ლეკვიშვილი მ., თოდუა ნ., მამულაშვილი გ., *Op. cit.*, გვ. 295.
 58 გამყრელიძე ო., საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება... გვ. 197.
 59 ლომსაძე მ., 2015. დანაშაულის ამსრულებლობა და დანაშაულში თანამონაწილეობა. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4 (47), თბ., გვ. 66.
 60 აბესაძე გ., დანაშაულის პროვოკაცია. დისერტაცია... გვ. 156; 163.
 61 დვალიძე ი., *Op. cit.*, გვ. 117-118.
 62 აბესაძე გ., დანაშაულის პროვოკაცია. დისერტაცია... გვ. 54-55.
 63 *Ibid.*, გვ. 62.

ჩემი აზრით, დანაშაულის პროვოკაციის შედეგი, როგორც ობიექტური მხარის ნიშანი, არის დანაშაულის ჩადენის შესახებ გადანყვეტილება, რომელსაც პროვოცირებული იღებს. იგი შეიძლება გამოაშკარავდეს განზრახვის დაფიქსირების, პროვოცირებული დანაშაულის მომზადების, მცდელობის ან/და სხვა გამოვლინების წყალობით. აქ ჩვენ ვეყრდნობით იმ მოსაზრებას, რომ დანაშაულის პროვოკაციის ობიექტი არის ადამიანის პიროვნული და სოციალური ურღვევობა.⁶⁴ შესაბამისად, დანაშაული დამთავრებულად უნდა ჩაითვალოს მაშინ, როდესაც მოხდება დანაშაულის ობიექტის ხელყოფა, ანუ განხორციელდება პროვოცირებულის პიროვნული ან/და სოციალური დეზინტეგრაცია. წმინდა დოგმატიკური თვალსაზრისით, ეს გამართლებულია. მაგრამ აქვე შეიძლება გაჩნდეს კითხვა – ძალიან ადრეულ ეტაპზე ხომ არ ვთვლით დანაშაულის პროვოკაციას დასრულებულად? განა პროვოცირებულის მიერ გადანყვეტილების მიღება საკმარისია, რომ პროვოკაცია დამთავრებულად ჩავთვალოთ? იქნებ პროვოცირებულმა საერთოდ ვერ ან არ ჩაიღინოს დანაშაული? საქმე ის გახლავთ, რომ ამას თავად დეზინტეგრაციის ბუნება განაპირობებს. ერთ შემთხვევაში დეზინტეგრაცია შეიძლება თავად უკვე წარმოადგენდეს შედეგს. ეს ხდება მაშინ, როდესაც პროვოცირებულს დაეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა და სასჯელი. მაგრამ, ზოგ შემთხვევაში, დეზინტეგრაცია, სისხლისსამართლებრივი (და არა მორალური) გაგებით, წარმოადგენს საფრთხეს და არა შედეგს. ეს ხდება მაშინ, როდესაც პროვოცირებულს, მართალია, არ ეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, მაგრამ ხდება მისი ფსიქიკური დეგრადაცია, მას უვითარდება კრიმინალური ბუნება, ერღვევა სამართლებრივი და დემოკრატიული

საზოგადოების წევრისათვის დამახასიათებელ ღირებულებათა სისტემა, იგი ეთიშება და უპირისპირდება სამართლებრივად მონესრიგებულ საზოგადოებას. ეს, მართალია, თავისთავად ჯერ კიდევ არ არის შედეგი, მაგრამ არის საფრთხე, რომელიც ემუქრება მართლწესრიგს. პროვოკატორიც ამ დროს, ფაქტობრივად, ასეთი საფრთხის შექმნისთვის უნდა გაიკიცხოს.

მამასადაამე, ობიექტური მხარის თვალსაზრისით, გამოიკვეთა პროვოკატორის გაკიცხვის ორი დონე. პირველი, როდესაც პროვოკატორი ახდენს პროვოცირებულის პიროვნულ ან/და სოციალურ დეზინტეგრაციას, რითიც, სისხლისსამართლებრივით თვალსაზრისით, ქმნის საფრთხეს. მეორე, როდესაც პროვოკატორი ახდენს პროვოცირებულის პიროვნულ ან/და სოციალურ დეზინტეგრაციას, რითიც, სისხლისსამართლებრივი თვალსაზრისით, აყენებს პირველად შედეგს (პროვოცირებულს ეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა და სასჯელი, მაგრამ პროვოცირებული დანაშაულის შედეგი არ დგება). თუმცა არსებობს მესამე, კიდევ უფრო მძიმე შემთხვევა, როდესაც დგება თავად პროვოცირებული დანაშაულის შედეგი. მისი შერაცხვის საკითხს ქვემოთ განვიხილავთ.

მიზანმოტრივი კავშირი: მეცნიერთა ერთი ნაწილი საერთოდ უარყოფს დანაშაულის ჩასადენად დაყოლიების დროს მიზნობრივი კავშირის არსებობას. ამ მიდგომის მომხრენი მიუთითებენ, რომ დაყოლიებული პირის ნების თავისუფლება გამორიცხავს მიზნობრივ კავშირს დამყოლიებლის მიერ ფსიქიკურ ზემოქმედებასა და დაყოლიებულის მიერ დანაშაულის ჩადენას შორის;⁶⁵ რომ დაყოლიებული თავისუფალი ნების საფუძველზე იღებს გადანყვეტილებას და ამით განყვეტს მიზნობრივ კავშირს დამყოლიებლის მიერ მასზე განხორციელებულ ზემოქმედებასა და მის მიერ დანაშაულის ჩადენას შორის.⁶⁶ ამ

64 გურული პ., 2014. დანაშაულის პროვოკაციის ობიექტი – სიცხადე ძირეულ საკითხში. „კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის მაცნე“, №7 თბ., გვ. 60-66.

65 იხ: წერეთელი თ., II ტომი. გვ. 14.

66 Хейфецъ И. Я., Op. cit., Стр. 4. იხ: წერეთელი თ., II ტომი. გვ. 14.

მოსაზრებას მხარს უჭერენ პროფ. შუტცე,⁶⁷ პროფ. ბირკმაიერი,⁶⁸ პროფ. ბირლინგი,⁶⁹ პროფ. სპასოვიჩი,⁷⁰ პროფ. ვიშინსკი⁷¹ პროფ. ბრაინინი,⁷² პროფ. მიშუნინი⁷³ და სხვა.

ამ მოსაზრებას არ ეთანხმება პროფ. ხეიფეცი,⁷⁴ რომელიც აცხადებს, რომ ადამიანის ნება არ წარმოადგენს დახშულ სივრცეს, იგი ადვილად შეიძლება დაექვემდებაროს გარე ზემოქმედებას; რომ დამყოლიებლის ქმედებასა და დაყოლიებულის ქმედებას შორის არსებობს ფსიქიკური კაუზალობა.⁷⁵ მიზეზობრივი კავშირის არსებობას ეთანხმება პროფ. ტაგანცევი.⁷⁶ პროფ. ბელოგრიც-კოტლიარევსკი მიუთითებს, რომ დამყოლიებელი უქმნის დაყოლიებულს მოტივებს, რომელიც მათ ზემოქმედების გამო თანხმდება დანაშაულის ჩადენაზე. ამ მოტივების შექმნაში კი ძვეს დამაკავშირებელი რგოლი დამყოლიებლის ქმედებასა და დანაშაულს შორის, რომელიც აყალიბებს კიდევ მიზეზობრივ კავშირს.⁷⁷ დაყოლიების დროს მიზეზობრიობის არსებობას აღიარებს პროფ. ოთარ გამყრელიძე, და ამას ფსიქიკურ მიზეზობრიობას უწოდებს.⁷⁸ პროფ. თინათინ წერეთელი მიუთითებს, რომ საკუთარ თავზე ბატონობის უნარი არ ნიშნავს იმას, რომ ადამიანის ნებელობითი ქმედება აბსოლუტურად არ არის დეტერმინებული. იგი ისევეა მიზეზობრივად განპირობებული, როგორც მისი სხვაგვარი მოქმედება, მაგრამ

ამ მიზეზობრიობას განსაკუთრებული, სპეციფიკური ხასიათი აქვს, ვინაიდან იგი გაშუალებულია ცნობიერების მომენტით.⁷⁹ ამდენად, ადამიანი თავისი ნებელობითი მოქმედებით კი არ იწყებს მიზეზობრიობის ახალ ჯაჭვს, არამედ განაგრძობს უკვე არსებულს და შემატებს მას ახალ რგოლებს.⁸⁰ პროფ. აბესაძეც ეთანხმება აღნიშნულ პოზიციას.⁸¹ მიზეზობრივი კავშირის არსებობას ეთანხმება პროფ. თოდუა.⁸²

ვიზიარებ იმ პოზიციას, რომ დამყოლიებლის მიერ დაყოლიებულზე ზემოქმედებასა და დაყოლიებულის მიერ დანაშაულის ჩადენის გადანყვეტილების მიღებას, ხოლო შემდგომ დანაშაულის ჩადენას შორის არის მიზეზობრივი კავშირი და საჭიროა დავადგინოთ იგი „ჰიპოთეტური ელიმინაციის“ მეთოდის გამოყენებით.

დანაშაულის პროვოკაციის სუბიექტური მხარე

დანაშაულის პროვოკაციის წამქეზებლობისგან გამოცალკევება და დამოუკიდებელ იურიდიულ კატეგორიად ჩამოყალიბება სწორედ მისი სუბიექტური მხარის თავისებურებებმა განაპირობა. ამიტომ სუბიექტური მხარის თითოეულ ნიშანს განსაკუთრებული ყურადღებით უნდა მოვკვიდოთ.

მიზანი: დანაშაულის პროვოკაციის უმთავრესი ნიშანი არის პროვოცირებულის სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემის მიზანი. ამ საკითხზე იურიდიულ მეცნიერებაში, ფაქტობრივად, სრული თანხმობაა. ამიტომ ამ საკითხზე დიდხანს აღარ შეეჩერდებით და გადავალთ დანაშაულის პროვოკაციის სუბიექტური მხარის პრობლემატური ასპექტების განხილვაზე.

67 იხ: Хейфец И. Я., *Op. cit.*, Стр. 3.
68 Birkmeyer K., 1908. Die Lehre von der Teilnahme am Verbrechen und die Rechtsspechung des Reichsgerichts. S. 116.
69 იხ: წერეთელი თ., II ტომი. გვ. 12.
70 Спасович В., 1863. Учебник уголовного права. Том I. Выпуск Первый. Типография Гошафага Огризко. С.-Петербург, Стр. 170.
71 Вышинский А. Я., 1949. Вопросы теории государства и права. Москва, Стр. 119-120.
72 იხ: წერეთელი თ., II ტომი. გვ. 260.
73 იხ: *Ibid.*, გვ. 260.
74 Хейфец И. Я., *Op. cit.*, Стр. 4.
75 *Ibid.*, Стр. 16.
76 Таганцев Н. С., *Op. cit.*, Стр. 739; 771-772; 777.
77 Българичъ-Котляревский Л. С., 1904. Учебник русскаго уголовного права. Киевъ, Стр. 204.
78 გამყრელიძე ო., სისხლისსამართლებრივი უმართლობის პრობლემა ... გვ. 29. გამყრელიძე ო., საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება... გვ. 196.

79 წერეთელი თ., I ტომი. გვ. 133.
80 წერეთელი თ., II ტომი. გვ. 16.
81 აბესაძე გ., დანაშაულის პროვოკაცია. «იურისტების სამყარო»... გვ. 157.
82 ლეკვეიშვილი მ., თოდუა ნ., მამულაშვილი გ., *Op. cit.*, გვ. 293.

მანზრახვა/მაუფროსილებლობა: ვინაიდან დანაშაულის პროვოკაცია მიზნით დაფუძნებული დელიქტია,⁸³ მისი გაუფრთხილებლობით ჩადება შეუძლებელია. სამართლიანად აღნიშნავს პროფ. ოთარ გამყრელიძე: მიზანი გამზრახვის გარეშე არ არსებობს.⁸⁴ რაც შეეხება განზრახვის სახეს, პროფ. ნონა თოდუა მიუთითებს, რომ დანაშაულის პროვოცირება შესაძლებელია მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით.⁸⁵ ამავე აზრს იზიარებენ პროფ. ოთარ გამყრელიძე,⁸⁶ პროფ. კოვალიოვი,⁸⁷ პროფ. აბესაძე,⁸⁸ პროფ. ირაკლი დვალაძე.⁸⁹ მე მხარს ვუჭერ აღნიშნულ მოსაზრებას, ოღონდ საჭიროა მივუთითოთ, რომ პროვოკატორს პირველადი შედეგის მიმართ შეიძლება ჰქონდეს მხოლოდ პირდაპირი განზრახვა, ხოლო მომდევნო შედეგზე დამატებით ვისაუბრებთ.

პროფ. კრიგერი, ავითარებდა რა პროფ. ტაგანცევის თვალსაზრისს, მიუთითებდა, რომ წამქეზებელი შეიძლება ხელმძღვანელობდეს სურვილით, გამოააშკარაოს წაქეზებულის მიერ დანაშაულის ჩადენა.⁹⁰ ანალოგიურ მოსაზრებას იზიარებდა პროფ. პიონტოვსკი, რომელიც აღნიშნავდა, რომ წამქეზებლისაგან განსხვავებით, პროვოკატორის სურვილია, გამოააშკარაოს დამნაშავე და გადასცეს იგი სახელმწიფო ხელისუფლებას.⁹¹ პროფ. თოდუა მიუთითებს, რომ პროვოკატორს არ სურს პროვოცირებული დანაშაულის ბოლომდე მიყვანა, სამართლებრივი სიკეთის დაზიანება.

მას სურს, რომ ამსრულებელი ამხილონ დანაშაულის მომზადების ან მცდელობის სტადიაზე და მისცენ სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში. სხვა პირის მიერ დანაშაულის ჩადენა პროვოკატორისთვის მიზნის მიღწევის საშუალებაა.⁹² მსგავს მოსაზრებას ავითარებს პროფ. გამყრელიძე.⁹³ ამ მოსაზრებას ეთანხმებიან პროფ. მჭედლიშვილი-ჰედრიხი⁹⁴ და პროფ. აბესაძე.⁹⁵ პროფ. გლაზერის აზრით, თუ პროვოკატორს სურს პროვოცირებული დელიქტის დასრულება, იგი პასუხისმგებლობაში უნდა მიეცეს, როგორც ჩვეულებრივი წამქეზებელი.⁹⁶

პროფ. თამარ ებრალიძის მოსზრებით, მაშინ, როცა პროვოკატორს პროვოცირებული დელიქტის დასრულების მიმართ გაუფრთხილებლობა ახასიათებს და ეს მძიმე შედეგი დადგება, მაგალითად, სიცოცხლის მოსპობა, მან პასუხი უნდა აგოს ერთობლიობით – დანაშაულის პროვოკაციისა და გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობისათვის.⁹⁷ მაგრამ თუ პროვოკატორს სიცოცხლის მოსპობის მიმართ არაპირდაპირი განზრახვა ჰქონდა, გაუმართლებელია პროვოკატორის პასუხისმგებლობაში მიცემა ერთობლიობით დანაშაულის პროვოკაციისა და მკვლელობაში თანამონაწილეობისათვის, ვინაიდან პროვოკატორსა და პროვოცირებულს საერთო განზრახვა და ერთიანი მიზანი არ აქვთ, თანაც არაპირდაპირი განზრახვით თანამონაწილეობა შეუძლებელია. ამ საკითხის გადწყვეტას ავტორი საკანონმდებლო

83 ტერმინი ნასესხებია ნაშრომიდან – უგრეხელიძე მ., 1982. ბრალი საფრთხის დელიქტებში (სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ანალიზი). თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., გვ. 19.

84 გამყრელიძე ო., საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება... გვ. 81.

85 ლეკვეიშვილი მ., თოდუა ნ., მამულაშვილი გ., *Op. cit.*, გვ. 298.

86 გამყრელიძე ო., საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება... გვ. 198-199.

87 იხ.: წერეთელი თ., II ტომი. გვ. 165.

88 აბესაძე გ., დანაშაულის პროვოკაცია. «იურისტების სამყარო»... გვ. 69; 160. აბესაძე გ., დანაშაულისათვის წაქეზების გამიჯვნა ... გვ. 120-121.

89 დვალაძე ი., *Op. cit.*, გვ. 71.

90 იხ.: აბესაძე გ., დანაშაულის პროვოკაცია. დისერტაცია... გვ. 24.

91 იხ.: *Ibid.*, გვ. 24.

92 ლეკვეიშვილი მ., თოდუა ნ., მამულაშვილი გ., *Op. cit.*, გვ. 293, 296.

93 გამყრელიძე ო., საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება... გვ. 197. გამყრელიძე ო., სისხლის სამართლებრივი უმართლობის პრობლემა ... გვ. 14.

94 მჭედლიშვილი-ჰედრიხი ქ., 2011. სისხლის სამართალი. ზოგადი ნაწილი II. დანაშაულის გამოვლინების ცალკეული ფორმები. „მერიდიანი“, თბ., გვ. 229.

95 იხ.: აბესაძე გ., დანაშაულის პროვოკაცია. დისერტაცია... გვ. 69. აბესაძე გ., დანაშაულისათვის წაქეზების გამიჯვნა ... გვ. 110.

96 Glaser, 1868. *Gesammelte kleinere Schriften über Strafrecht, Civil-u. Strafprocess I.* Wien, S.120.

97 იხ.: აბესაძე გ., დანაშაულის პროვოკაცია. დისერტაცია... გვ. 40.

ცვლილებებში ხედავს,⁹⁸ რომლებსაც მოგვიანებით მიმოვიხილავთ.

ლიტერატურაში უთანხმოებას იწვევს საკითხი, უნდა შეერაცხოს თუ არა პროვოკატორს პროვოცირებული დელიქტი მაშინ, როცა მას უნდოდა მხოლოდ პროვოცირებული დანაშაულის მცდელობა ან მისი ფორმალური დასრულება. პროფ. ნოვიკოვმა წამოაყენა მოსაზრება, რომ პროვოკატორად უნდა ჩაითვალოს ყველა, ვინც აქვებს სხვას დანაშაულებრივი ქმედების ჩასადენად ხელისუფლებისათვის დასასჯელად მისი გადაცემის მიზნით, მაგრამ ამასთან სურს, დაუშვას პროვოცირებულის დანაშაულებრივი საქმიანობის განვითარება, მაგრამ არა მცდელობაზე შორს.⁹⁹ ამასთან დაკავშირებით, პროფ. ნაბოკოვი მიუთითებდა, რომ საერთოდ განზრახვა შეიძლება მიმართულ იქნეს მხოლოდ დანაშაულებრივი შედეგის განხორციელებაზე. მცდელობის განზრახვა სისხლის სამართლის კანონმდებლობის მიხედვით არ შეიძლება არსებობდეს, ვინაიდან დანაშაულის მცდელობის ელემენტს წარმოადგენს ის, რომ იგი ვერ დამთავრდა დამნაშავის ნებაზე დამოუკიდებელი მიზეზების გამო. შეუძლებელია დამნაშავის განზრახვა მიმართული იყოს მცდელობაზე. ასეთ შემთხვევაში აღმოჩნდებოდა, რომ ეს განზრახვა მოიცავს ისეთ გარემოებებს, რომლებიც დამნაშავის ნებაზე დამოკიდებული არ არის. ეს არის *contradictio in adjecto*.¹⁰⁰ პროფ. ლუბლინსკის აზრით, სისხლის სამართლის კანონმდებლობა იცნობს მხოლოდ „დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენის განზრახვას“, ხოლო ეს ცნება ორივე სტადიას გულისხმობს. მცდელობის ჩადენის განზრახვა თავისი არსით ისეთივე დანაშაულებრივი განზრახვაა, როგორც დამთავრებული ქმედების ჩადენის განზრახვა. პროვოკატორი, იმისდა მიუხედავად, თუ რა მოტივებით ხელმძღვანელობდა, როდესაც

აქვებდა ვინმეს დანაშაულის ჩასადენად, თუნდაც ეს დანაშაული მხოლოდ მცდელობის სტადიამდე მივიდეს, უნდა დაისაჯოს მოქმედი კანონის ზუსტი აზრის შესაბამისად¹⁰¹

პროფ. ლევენჰაიმი ასკვნის, რომ თუ პროვოკატორმა პროვოცირებულში გამოიწვია დანაშაულის ჩადენის შესახებ გადანყვეტილება, რომლის გამოწვევაზეც იყო მიმართული მისი განზრახვა, იგი პასუხს აგებს ყველა ქმედებისათვის, რომლებიც ამ გადანყვეტილების საფუძველზე იქნება ჩადენილი. თუ ეს ქმედებები წარმოადგენს დასჯად მცდელობას, მაშინ მან პასუხი უნდა აგოს მცდელობის გამოწვევისთვის, ხოლო თუ პროვოცირებული განხორციელებს დასრულებულ დელიქტს, პროვოკატორს უნდა შეერაცხოს დასრულებული დელიქტი, მიუხედავად იმისა, სურდა თუ არა მას მისი დასრულება.¹⁰² ასევე მსჯელობს პროფ. ბორჰერტი. მისი აზრით, საჭიროა არაა, რომ წამქვებელმა განიზრახოს დასრულებული დელიქტის განხორციელება. აუცილებელი არაა, იგი მოქმედებდეს ისეთივე განზრახვით, რომელსაც კანონი ითხოვს ამსრულებლის შემთხვევაში. თუ საქმე ეხება მცდელობაზე დაყოლიებას, საკმარისია განზრახვა მიმართული იყოს მცდელობის განხორციელებაზე, რადგან განზრახვა— მიმართული დამთავრებული დელიქტის ჩასადენად, საჭიროა ამსრულებლისთვის მცდელობის შესარაცხად და საჭირო არაა დამყოლიებისთვის შესარაცხად.¹⁰³ ასევე წყვეტს პროვოკატორის პასუხისმგებლობის საკითხს ჰეილბორნი. მისი აზრით, დამყოლიების განზრახვამ არ უნდა მოიცვას დაყოლიებულის მიერ დანაშაულის ჩადენა იმდენად, რამდენადაც იგი მას არ ჩადის. დამყოლიების განზრახვა მიმართულ უნდა იქნეს ამსრულებელში მტკიცე გადანყვეტილების ჩამოყალიბებისკენ, აგრეთვე იმისკენ, რომ დაყოლიებულმა იმოქმედოს, ხოლო ამ ქმედების შედეგზე არ უნდა ვრცელდებოდეს პროვოკატორის განზრახვა. ამდენად, დამყოლიებელს

98 აბესაძე გ., დანაშაულის პროვოკაცია. «იურისტების სამყარო»... გვ. 47.

99 იბ.: აბესაძე გ., დანაშაულის პროვოკაცია. დისერტაცია... გვ. 15.

100 Труды юридического общества при Императорском С.-Петербургском университете. 1910. Т. 1. С.-Петербург, стр. 242.

101 *Ibid.*, стр. 272.

102 იბ.: Хейфецъ И. Я., *Op. cit.*, стр. 117-118.

103 იბ.: *Ibid.*, стр. 117-118.

უნდა სურდეს დაყოლიებულის მიერ ქმედების განხორციელება, მაგრამ არა ამ ქმედების დასრულება.¹⁰⁴ დამყოლიებლის განზრახვაზე ასეთი შეხედულების მიხედვით, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მას მხოლოდ მცდელობის განხორციელება სურს, პროვოკატორი დამნაშავეა ამ მცდელობაში, რადგან მას დაყოლიებულში მოტივების გამონვევასთან ერთად სურს დაყოლიებულის მიერ ქმედების ჩადენა. ჰეილბორნს უერთდება პროფ. ბინდინგიც.¹⁰⁵

გლაზერი ასახულებს, რომ თუ აგენტ-პროვოკატორს მხოლოდ დანაშაულის მცდელობის გამონვევა უნდა, მაშინ წამქეზებლობა სახეზე არაა, რადგან აქ არ გვაქვს წამქეზებლისათვის აუცილებელი დანაშაულებრივი განზრახვა. მისი ნება არ არის მიმართული დანაშაულთან დაკავშირებულ მძიმე შედეგზე, რომელიც არც სჭირდება პროვოკატორს. გლაზერის აზრით, სწორედ ამაზე უნდა იყოს მიმართული წამქეზებლის განზრახვა. როგორც არ შეიძლება მცდელობად ჩაითვალოს ამსრულებლის ქმედება, თუკი მას შესაბამისი აქტის განხორციელებისას არ ჰქონდა იმის განზრახვა, რომ მისი ქმედებიდან განვითარებულიყო დანაშაულის სრული ობიექტური შემადგენლობა, ასევე ამას არ შეიძლება ადგილი ჰქონდეს დანაშაულის ჩასადენად წაქეზების დროს. თუ ამ დროს მოვითხოვთ აგენტ-პროვოკატორის პასუხისმგებლობას, იმ გადანყვეტილებამდე მივალთ, რომ წამქეზებლობა დამოუკიდებელი დელიქტია.¹⁰⁶ ამავე მოსაზრებას იზიარებენ პროფ. შუტცი,¹⁰⁷ პროფ. ლისტი,¹⁰⁸ პროფ. კატცენშტაინი,¹⁰⁹ პროფ. კოლერი,¹¹⁰ პროფ. ზინგელვალდი.¹¹¹

მაგრამ გლაზერის სწავლება უფრო შორს მიდის. აგენტ-პროვოკატორს კიდევაც რომ სურდეს პროვოცირებული დელიქტის

დასრულება, საჭიროა განვასხვავოთ – სურს მას მისი მხოლოდ ფორმალური დასრულება, თუ ის მძიმე შედეგი, რომელიც მოაქვს ამ დანაშაულს.¹¹² ამ მოსაზრებას შეუერთდა პროფ. გეიერიც. მისი აზრით, როგორც წესი, აგენტ-პროვოკატორს მაქსიმუმ სურს დელიქტის ფორმალური, მაგრამ არა მატერიალური დამთავრება.¹¹³ ეს თვალსაზრისი გაიზიარა კოლერმაც. მაგალითად, ქურდობის დროს პროვოკატორის განზრახვა ვრცელდება მხოლოდ ნივთის აღებაზე, ხოლო მისაკუთრება სულაც არ შედის მის ინტერესებში; ხოლო თუ დელიქტი შედგება მხოლოდ ერთი აქტისგან, პროვოკატორი დამნაშავეა დანაშაულის წაქეზებაში, როგორც ეს, მაგ., ხდება მკვლელობების დროს.¹¹⁴ ამავე აზრზე დგას პროფ. მაიერ-ალფელდიც.¹¹⁵ პროფ. გელა აბესაძე მიუთითებს, რომ პროვოცირებული დანაშაულის შედეგს მნიშვნელობა არა აქვს.¹¹⁶ იგი ამტკიცებს, რომ პროვოკაციის შედეგისა და პროვოცირებული დანაშაულის შედეგის ერთმანეთში არევა არ შეიძლება; რომ პროვოკატორი და პროვოცირებული არაერთ, არამედ სხვადასხვა სამართლებრივ სიკეთეს ხელყოფენ.¹¹⁷ მას აგრეთვე ალოგიკურად მიაჩნია, რომ პროვოკატორს პირველადი შედეგის მიმართ პირდაპირი განზრახვა ჰქონდეს, ხოლო მომდევნო შედეგისადმი კი – არაპირდაპირი.¹¹⁸ თუმცა აღიარებს, რომ მძიმე ან განსაკუთრებულად მძიმე დანაშაულის პროვოკაცია უფრო მძიმედ უნდა დაისაჯოს.¹¹⁹

განსხვავებულ მოსაზრებას ავითარებს პროფ. ხეიფცი. იგი ამტკიცებს, რომ ზემოაღნიშნული კრიმინალისტები, განიხილავენ რა აგენტ-პროვოკატორს, ყურადღების მიღმა ტოვებენ ევენტუალურ განზრახვას, რომელიც სწორედაც რომ

104 იხ.: *Ibid.*, სტრ. 118.

105 იხ.: *Ibid.*, სტრ. 118.

106 Glaser, Op. cit., S. 122.

107 Schütze, 1874. Lehrbuch des Strafrechts. 2 Aufl. S.152-153.

108 Liszt, Op. cit., S. 233.

109 Katzenstein, 1901, Der agent provocateur. Zeitschrift für gesammte Strafrechtswissenschaft. Breslau, S. 398-430.

110 Kohler, 1890, Studien aus dem Strafrecht I. Mannheim, S. 122.

111 Singewald, Der agent provocateur. Breslau, 1908, S. 98-107.

112 *Ibid.*, S. 114-115.

113 იხ.: Хейфецъ И. Я, Op. cit., სტრ. 119.

114 Kohler, Op. cit., S. 122-126.

115 Meyer-Allfeld, Op. cit., S. 188.

116 აბესაძე გ., დანაშაულის პროვოკაცია. «იურისტების სამყარო»... გვ. 47.

117 *Ibid.*, გვ. 63.

118 *Ibid.*, გვ. 69.

119 *Ibid.*, გვ. 161.

აქვს აგენტ-პროვოკატორს. იგი ეთანხმება ოლსჰაუზენს იმაში, რომ, პროვოკატორს მხოლოდ მაშინ არა აქვს ევენტუალური განზრახვა პროვოცირებული დელიქტის მართლსაწინააღმდეგო შედეგის მიმართ, თუ მას ხელში აქვს საშუალება, არ დაუშვას დანაშაულებრივი ქმედების გასვლა დასჯადი ქმედების საზღვრებს მიღმა.¹²⁰ მაგრამ ეს თითქმის არასდროს ხდება. პროვოკატორი ყოველისშემძლე არაა და მას არ შეუძლია ზუსტად დაადგინოს მომენტი, როდესაც დელიქტი მცდელობიდან გადავა დამთავრებული დანაშაულის სტადიაზე. მით უმეტეს, რომ მას უნევს მუდმივად მობილიზებული იყოს, რათა თავი არ გასცეს დროზე ადრე. ამსრულებლის მიერ დელიქტის აღსრულებისას ყოველთვის შესაძლებელია სხვადასხვაგვარი კომბინაცია და შემთხვევითობა.¹²¹ არ შეიძლება იმის იმედად ყოფნა, რომ პოლიცია მიუსწრებს ზუსტად მაშინ, როდესაც პროვოცირებული ჩადის თავდასხმას ობიექტზე და არა მაშინ, როდესაც იგი დაასრულებს დელიქტს. პროვოკატორი აკონტროლებს მსხვერპლს, მაგრამ იმისი უზრუნველყოფა, რომ მისი ქმედება მცდელობის სტადიას არ გასცდეს, მის ძალას აღემატება. შეიძლება იყოს ისეთი შემთხვევები, როდესაც პროვოკატორს არც უნდა თავად პროვოცირებული დელიქტის ჩადენა, მაგრამ უშვებს ამას. ანუ, მას გააჩნია პირდაპირი განზრახვა პროვოცირებული დელიქტის მცდელობის მიმართ და ევენტუალური განზრახვა ამ დელიქტის დასრულების მიმართ. ანუ, განზრახვა სრულიად საკმარისი იმისათვის, რომ მას შეერაცხოს დასჯადი (პროვოცირებული – პ.გ.) ქმედება, თუკი ამსრულებელი უფრო შორს არ წავიდა.¹²²

ხშირად პროვოკატორს პირდაპირი განზრახვაც კი აქვს პროვოცირებული დანაშაულის ჩადენის მიმართ. პროვოკატორის ინტერესებში შედის, დააცადოს ამსრულებელს დელიქტის დასრულება,

ვინაიდან, რაც უფრო შორს შეტოპავს დანაშაულებს, მით უფრო მკაცრი იქნება მისი სასჯელი და მით უფრო დიდი იქნება აგენტ-პროვოკატორის ღვანლი უფროსობის მიმართ. პროვოკატორის მიზანი დანაშაულის თავიდან აცილება კი არა არის, არამედ დანაშაულების შექმნა და მართლმსაჯულებისათვის მათი გადაცემა. მსგავს მოსაზრებას ავითარებს პროფ. ტაგანცევი. მისი აზრით, პროვოკატორს შეგნებული აქვს პროვოცირებულის მიერ დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენის შესაძლებლობა, სურს ეს უკანასკნელი ან, უკიდურეს შემთხვევაში, გულგრლად ეკიდება მას.¹²³

პროფ. ხეიფეცი ეხება დელიქტის ფორმალურ და მატერიალურ დასრულებას. მისი აზრით, დანაშაულის ერთიანი შედეგის დაყოფა ფორმალურ და მატერიალურ დასრულებად წარუმატებელი და არასწორია არსებითად. კატცენშტაინი ამ დაყოფის შესახებ კითხულობს, თუ როგორ მივიდნენ ამ შეხედულების მიმდევრები მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დაყოფამდე, რომელიც მკვეთრად ეწინააღმდეგება განზრახვის ყველა თეორიას?¹²⁴ სამართლიანად შენიშნავს პროფ. პოზნიშევი, რომ დანაშაულის ფორმალური დასრულება, რომელიც შემოტანილია ამ შეხედულების მომხრეების მიერ, საკმაოდ გაურკვეველია და შემოაქვს უხერხული გაორება დამთავრებული დანაშაულის ცნებაში. იმის გამო, რომ დანაშაულის შედეგად მიყენებული ზიანი ჩათვითქვნილია ისე, რომ თავიდან აცილებულ ან ანაზღაურებულ იქნეს, დანაშაული მაინც დამთავრებულია და თან არა რაღაც „ფორმალურად დამთავრებული“, არამედ უბრალოდ დამთავრებული. თუ „ა“ დაჭრის „ბ“-ს იმ განზრახვით, რომ ამის შემდეგ ჭრილობა მოუშუშოს კიდევაც, მისი დანაშაული მაინც დამთავრებულად ჩაითვლება. შეიძლება შეგვეწინააღმდეგონ, რომ ზიანი ამ შემთხვევაში უკვე დამდგარია, მაგრამ ზიანი უკვე დამდგარია ქურდობის

120 Хейфець И. Я., *Op. cit.*, стр. 120.
 121 მსგავს მოსაზრებას ავითარებს პროფ. ურისონი. Урысон И.С., 1907. Агент-провокатор по действующему уголовному праву. „Право“, №32.
 122 Хейфець И. Я. *Op. cit.*, стр. 120-121.

123 Таганцевъ Н.С. *Op. cit.*, стр. 770.
 124 Katzenstein. *Op. cit.*, S. 420.

დროსაც, თუნდაც დამყოლიებელს სურდეს ნივთის დაბრუნება ან მისი ფულადი ეკვივალენტის დაბრუნება“.¹²⁵ ამიტომ, თუ პროვოკატორს პროვოცირებული დელიქტის მხოლოდ ფორმალური დასრულება სურს და თუ საბოლოოდ იგი დასრულდა, იგი უნდა შეერაცხოს პროვოკატორს.¹²⁶

ვეთანხმები იმ მოსაზრებას, რომ პროვოკატორსა და პროვოცირებულს აქვთ განსხვავებული განზრახვა და მიზანი, ისინი ჩადიან სხვადასხვა უმართლობას. ცხადია, უმთავრესად განსხვავებას წარმოშობს პროვოცირებულის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მიცემის მიზანი. ვეთანხმები პროფ. ლუბლინსკის აზრს იმ თვალსაზრისით, რომ დანაშაულის მცდელობის პროვოკაცია შესაძლებელია. ვეთანხმები მოსაზრებას, რომ პროვოკატორს პროვოცირებული დანაშაულის დასრულების მიმართ შეიძლება გააჩნდეს როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვა. მართლაც, არაპირდაპირი განზრახვა უმრავლეს შემთხვევაში სახეზეა. კერძოდ, უმეტესად პროვოკატორი დარწმუნებული ვერ იქნება, რომ პროვოცირებული დანაშაული მცდელობის ეტაპზე შეწყდება. მაშასადამე, იგი უშვებს, რომ შეიძლება დადგეს პროვოცირებული დანაშაულის შედეგი და გულგრილად ეკიდება მას. რაც შეეხება პირდაპირ განზრახვას, ხშირად ისიც სახეზეა. ზოგიერთ შემთხვევაში, პროვოკატორი აცნობიერებს პროვოცირებული დანაშაულის დამთავრების გარდუვალობას. მაგალითად, აბსტრაქტული საფრთხის დელიქტებში, რომლებიც ქმედების განხორციელების მომენტიდანვე დამთავრებულად ითვლება. მაგ: ცრუ ჩვენების პროვოცირების შემთხვევაში პროვოკატორი ითვალისწინებს, რომ ცრუ ჩვენების დელიქტი ნებისმიერ შემთხვევაში დამთავრდება; ზოგიერთ შემთხვევაში პროვოკატორი ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას და სურს ეს შედეგი. ეს შეიძლება მოხდეს იქიდან გამომდინარე, რომ დასრულებული დელიქტის ჩამდენი

პროვოცირებული უფრო მკაცრად დაისაჯოს. აგრეთვე იმ შემთხვევაში, როცა პროვოკატორი „ერთი გასროლით ორ კურდღელს კლავს“, მაგალითად, აღწევს პროვოცირებულის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას და ანგარიშს უსწორებს პროვოცირებული დელიქტის მსხვერპლს. მაშასადამე, პროვოკატორის ქმედებით შეიძლება შეილახოს არა მხოლოდ პროვოცირებულის პიროვნული და სოციალური ურღვევობა,¹²⁷ არამედ პროვოცირებული დანაშაულის ობიექტიც.

ზემოთ უკვე დავასაბუთე, ობიექტური თვალსაზრისით, მიზეზობრივი კავშირის არსებობა პროვოკატორის მიერ პროვოცირებულის ფსიქიკაზე ზემოქმედებასა და პროვოცირებულის მიერ დანაშაულის ჩადენას შორის. ვინაიდან პროვოკატორის განზრახვა, შესაძლოა, მოიცავდეს პროვოცირებულის მიერ დანაშაულის დამთავრებასაც, პროვოკატორის უმართლობა მოიცავს პროვოცირებულ დანაშაულსაც მართლსაწინააღმდეგო შედეგით ასეთის არსებობის შემთხვევაში. ეს სულაც არ ეწინააღმდეგება მოსაზრებას, რომ პროვოკატორი და პროვოცირებული სხვადასხვა უმართლობას ჩადიან. მათ უმართლობათა განსხვავებას განაპირობებს პროვოკატორის პროვოცირებულის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში მიცემის მიზანი და, აგრეთვე, ხელყოფის ობიექტი – პროვოცირებულის პიროვნული და სოციალური ურღვევობა. სხვა მხრივ, პროვოკატორსა და პროვოცირებულ დელიქტს შორის როგორც ობიექტური (მიზეზობრივი კავშირი), ისე სუბიექტური (განზრახვა) კავშირი არსებობს და, ჩემი აზრით, ამ დელიქტის ობიექტის ხელყოფა უნდა შეერაცხოს პროვოკატორს.

125 Познышев С. В., 1912. Основные начала науки уголовного права. Москва, стр. 391.

126 Хейфец И. Я., Op. cit., стр. 123.

127 გურული პ. Op. cit., გვ. 60-66.

დასკვნები

1. დაყოლიება გულისხმობს გარკვეულ ზემოქმედებას დასაყოლიებელ პიროვნებაზე, მათ შორის ე.წ. კონკლუდენტურ ქმედებებსაც; შესაძლებელია დაყოლიება უმოქმედობითაც; დაყოლიების შინაარსი უნდა გულისხმობდეს დანაშაულის ჩადენას;
2. დაყოლიება შეიძლება მიმართული იყოს ინდივიდუალურად განუსაზღვრელ პირთა წრის მიმართაც.
3. დაყოლიების ფაქტის დასადგენად საჭიროა გათვალისწინებულ იქნას ამსრულებელზე განხორციელებული ფსიქიკური ზემოქმედების ხარისხი.
4. დაყოლიების ხერხი შეიძლება სხვადასხვა იყოს, მაგრამ მოტყუების გარეშე პროვოკაცია საერთოდ წარმოუდგენელია.
5. დაყოლიებამ შეიძლება წარმოშვას:
 - 1.1. კონკრეტული საფრთხე – როდესაც პროვოკატორი ახდენს პროვოცირებულის პიროვნულ ან/და სოციალურ დეზინტეგრაციას, რითიც, სისხლისსამართლებრივი თვალსაზრისით, ქმნის საშიშროებას.
 - 1.2. პირველადი შედეგი – როდესაც პროვოკატორი ახდენს პროვოცირებულის პიროვნულ ან/და

- სოციალურ დეზინტეგრაციას, რითაც, სისხლისსამართლებრივი თვალსაზრისით, იწვევს პირველად შედეგს (პროვოცირებულს ეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა და სასჯელი, მაგრამ პროვოცირებული დანაშაულის შედეგი არ დგება).
- 1.3. მომდევნო შედეგი – როდესაც დგება თავად პროვოცირებული დანაშაულის შედეგი.
 6. საჭიროა დადგინდეს მიზეზობრივი კავშირი დამყოლიებლის მიერ დაყოლიებულზე ზემოქმედებასა და დაყოლიებულის მიერ გადაწყვეტილების მიღებასა, ხოლო შემდგომ – დანაშაულის ჩადენას შორის.
 7. პროვოკატორის მიზანს წარმოადგენს პროვოცირებულის სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემა.
 8. პროვოკატორს პროვოცირებულის დაყოლიებისა და მისი მიერ დანაშაულის ჩადენის შესახებ გადაწყვეტილების მიმართ შეიძლება ჰქონდეს მხოლოდ პირდაპირი განზრახვა. ხოლო პროვოცირებულის მიერ დანაშაულის ჩადენის და განსაკუთრებით დამთავრების მიმართ შეიძლება ჰქონდეს როგორც პირდაპირი, ისე არაპირდაპირი განზრახვაც.

ვალენტინა გურული

CORPUS DELICTI OF ENTRAPMENT

Papuna Guruli

*Master of Law, PhD Student, Caucasus International
University, Attorney at Law*

KEY WORDS: provocateur, criminal, liability

RESUME

Every single element of each particular offence requires to be considered with great care and precision. Entrapment is no exception. From the theoretical point of view it will allow us to determine whether Entrapment is kind of instigation or just delictum sui generis? From the practical point of view, it will allow to separate entrapment from resembling concepts such as the test purchase, controlled delivery etc. We will be able to grasp exactly what should be imputed to the provocateur. But before doing that we need to determine what exactly Entrapment is. What are the elements of crime that establish entrapment. That is the objective of the present article. After analyzing the views expressed by legal experts both from Georgia and abroad, we came to conclusions:

1. Incitement means some kind of influence upon the victim, including implied actions; Incitement may be committed by omission as well;
2. Incitement may be directed also to individually indefinite group;
3. Means of entrapment may vary, but the all of them are accompanied with deception;
4. The result of incitement is the decision on committing a crime made by the victim.
5. Incitement may bring about:

- 1.1. Concrete danger – when the provocateur personally or/and socially disintegrates the victim causing criminal danger.
- 1.2. Initial result – when the provocateur personally or socially disintegrates the victim causing the initial result (the victim is accused of criminal charge, while the incited offence is not accomplished);
- 1.3. Secondary result – when provoked offence has been completed;
6. It is necessary to establish causation between incitement and the victim's decision to commit a crime.
7. The aim of provocateur is to initiate criminal persecution against the victim.
8. The provocateur may have direct intent as to the fact of bringing about the victim's decision to commit a crime and direct or indirect intent to provoke commitment of the incited crime by victim, particularly its final effect.

NOTES:

1. A Concept of Corpus Delicti by prof. Tina Tin Tsereteli. see: Tsereteli T., 2007. Problems of Criminal Law. Vol. I., Tbilisi, pp. 103; 107-111. (In Georgian)
2. Kheifets I., 1914. Instigation to a Crime. Edition of Legal Book Shop „Jurisprudence“, Moscow, p. 116. (In Russian)
3. Tsereteli T., 2007. Problems of Criminal Law. Vol. II., Tbilisi, p. 162. (In Georgian)
4. Abesadze G., 2010. Entrapment. Doctoral thesis. Tbilisi, p. 49. (In Georgian)
5. Kheifets I., Op. cit., p. 37. (In Russian)
6. see: *Ibid.*, p. 38. (In Russian)
7. Tagantsev N., 1902. Russian Criminal Law. General Part. Vol. I. Saint Petersburg, p. 776. (In Russian)
8. *Ibid.* p. 773. (In Russian)
9. Abesadze G., Entrapment. Doctoral thesis... p. 53. (In Georgian)
10. Gamkrelidze O., 2008. Commentaries of the Penal Code of Georgia. General Part. First Book. Second Supplemented Edition. Tbilisi, p. 198. (In Georgian)
11. See: Wessels, Beulke, 2010. General Part of criminal law. Tbilisi, p. 326. (In Georgian)
12. Tsereteli T., Vol. I. pp. 278-279. (In Georgian)
13. Abesadze G., 2013. Entrapment. „lawyers universe“. Tbilisi, p. 159. (In Georgian)
14. *Ibid.*, p. 119. (In Georgian)
15. Tsereteli T., Vol. II. p. 164. (In Georgian)
16. Lekveishvili M., Todua N., Mamulashvili G., 2014. Special Part of Criminal Law. (Book I). Fifth Edition. „Meridiani,“ Tbilisi, p. 294. (In Georgian)
17. Gamkrelidze O., Commentaries of the Penal Code of Georgia... p. 195. (In Georgian)
- Abesadze G., 2010. Separation of Instigation from Entrapment – „Caucasus International University Herald,“ №2, Tbilisi. pp. 113-115. (In Georgian)
- Kheifets I. Y., Op. cit., p.17. (In Russian)
18. Lekveishvili M., Todua N., Mamulashvili G., Op. cit., p. 294. (In Georgian)

19. Tsereteli T., Vol. II. p. 157. (In Georgian)
20. Lekveishvili M., Todua N., Mamulashvili G., Op. cit., p. 294. (In Georgian)
21. Dvalidze I., 2007. The Influence of the Motive and the Aim on Classification of the Criminal Behavior and Liability. Doctoral thesis. Tbilisi, p. 115. (In Georgian)
22. Tsereteli T., Vol. II. p. 164. (In Georgian)
23. Trainin A. N., 1941. The Concept of Complicity. Moscow, p. 102. (In Russian)
24. Ebralidze T., 2008. Entrapment – the Comments on the Judicial Practice in Criminal Law: offences against human being. „Meridiani,“ Tbilisi, p. 237. (In Georgian)
25. Abesadze G., Separation of Instigation from Entrapment... pp. 110-113. (In Georgian)
- Gamkrelidze O., 1989. Problem of Criminal Wrongdoing and the Basis for Criminalisation of Complicity. „Science.“ Tbilisi, p. 14. (In Georgian)
26. Kovaliov M., 1962. Complicity in the Crime. Part 2; Sverdlovsk, p. 19. (In Russian)
27. Abesadze G., Entrapment. „Lawyers Universe“... p. 55. (In Georgian)
28. Kellner, 1909. Die Mittel der Anstiftung in ihrer materiell rechtlichen und prozessualen Bedeutung. S. 11. (In German)
29. Kheifets I., Op. cit., p. 36. (In Russian)
30. see: *Ibid.*, p. 36.
31. *Ibid.* p. 36.
32. Tsereteli T., Vol. II. p. 161. (In Georgian)
33. Abesadze G., Entrapment. „Lawyers Universe“... p. 157. (In Georgian)
34. Lekveishvili M., Todua N., Mamulashvili G., Op. cit., p. 293. (In Georgian)
35. Kovaliov M., Op. cit., pp. 84-85. (In Russian)
36. See: Kheifets I., Op. cit., p. 37.. (In Russian)
37. Tagantsev N., Op. cit., p. 775. (In Russian)
38. Lekveishvili M., Todua N., Mamulashvili G., Op. cit., p. 295. (In Georgian)
39. *Ibid.* pp. 294-295. (In Georgian)
40. Abesadze G., Entrapment. Doctoral thesis... p. 53. (In Georgian)
41. Abesadze G., Entrapment. „Lawyers Universe“ ... p. 58. (In Georgian)
42. see: Kheifets I. Y., Op. cit., p. 38. (In Russian)
43. See: *Ibid.* p. 38.
44. See: *Ibid.* p. 39.
45. *Ibid.* p. 39.
46. Liszt, 1911. Lehrbuch des deutschen strafrechts. 18 Aulf. Berlin, S. 228. (In German)
47. see.: Kheifets I., Op. cit., p. 40. (In Russian)
48. Meyer-Allfeld, 1907. Lehrbuch des deutchen Strafrechts. 6 Aufl. S. 201. (In German)
49. Tsereteli T., Vol. II. p. 160. (In Georgian)
50. Maurach R, 1954. Deutsches Strafrecht. Allgemeiner Teil, Ein Lehrbuch. Karlsruhe, S. 548. (In German)
51. Tsereteli T., Vol. I. p.164. (In Georgian)
52. See: *Ibid.* p. 158. (In Georgian)
53. See: *Ibid.* p. 159. (In Georgian)
54. *Ibid.*, p. 159. (In Georgian)
55. Gamkrelidze O., Commentaries of the Penal Code of Georgia... p. 196. (In Georgian)
56. Abesadze G., Entrapment. „lawyers universe“... p. 157. (In Georgian)
57. Lekveishvili M., Todua N., Mamulashvili G., Op. cit., p. 295. (In Georgian)
58. Gamkrelidze O., Commentaries of the Penal Code of Georgia... p. 197. (In Georgian)
59. Lomsadze M., 2015. Perpetration and Complicity in the Crime. „Justice and Law“, №4 (47), p. 66. (In Georgian)
60. Abesadze G., Entrapment. Doctoral thesis... pp. 156; 163. (In Georgian)

61. Dvalidze I., Op. cit., pp. 117-118. (In Georgian)
62. Abesadze G., Entrapment. Doctoral thesis... pp. 54-55. (In Georgian)
63. *Ibid.* p. 62. (In Georgian)
64. Guruli p., 2014. The Object of Entrapment – Clarity upon the Basic Issue. „Caucasus International University Herald,“ №7, Tbilisi. pp. 60-66. (In Georgian)
65. See: Tsereteli T., Vol. II. p. 14. (In Georgian)
66. Kheifets I. Y., Op. cit., p. 4. (In Russian)
See: Tsereteli T., Vol. II. p. 14. (In Georgian)
67. See: Kheifets I., Op. cit. p. 3. (In Russian)
68. Birkmeyer K., 1908. Die Lehre von der Teilnahme am Verbrechen und die Rechtssprechung des Reichsgerichts. S. 116. (In German)
69. See: Tsereteli T., Vol. II. p. 12. (In Georgian)
70. Spasovich V., 1863. Textbook of criminal law. Volume I. Issue One. Printing Safaga Ogrizko. St. Petersburg, p. 170. (In Georgian)
71. Vyshinsky A.Y. 1949. Reflections on the theory of state and law. Moscow., pp. 119-120. (In Russian)
72. See: Tsereteli T., Vol. II. p. 260. (In Georgian)
73. See: *Ibid.* p. 260. (In Georgian)
74. Kheifets I. Y., Op. cit., p. 4. (In Russian)
75. *Ibid.* p. 16.
76. Tagantsev N.S. Op. cit., pp.739; 771-772; 777. (In Russian)
77. Belogritys-Kotlyarevsky. 1904. Manual of Russian criminal law. Kiev, p. 204. (In Russian)
78. Gamkrelidze O., Problem of Criminal Wrongdoing ... p. 29. (In Georgian)
Gamkrelidze O., Commentaries of the Penal Code of Georgia... p. 196. (In Georgian)
79. Tsereteli T., Vol. I. p. 133. (In Georgian)
80. Tsereteli T., Vol. II. p. 16. (In Georgian)
81. Abesadze G., Entrapment. „lawyers universe“... p. 157. (In Georgian)
82. Lekveishvili M., Todua N., Mamulashvili G., Op. cit., p. 293. (In Georgian)
83. The term proposed by prof. Mindia Ugrekheldidze – Ugrekheldidze M., 1982. Guilt in Hazzard offences (Analysis of Criminal Legislation). Tbilisi University Publishing House, Tbilisi, p. 19. (In Georgian)
84. Gamkrelidze O., Commentaries of the Penal Code of Georgia... p. 81. (In Georgian)
85. Lekveishvili M., Todua N., Mamulashvili G., Op. cit., p. 298. (In Georgian)
86. Gamkrelidze O., Commentaries of the Penal Code of Georgia... pp. 198-199. (In Georgian)
87. See: Tsereteli T., Vol. II. p. 165. (In Georgian)
88. Abesadze G., Entrapment. „lawyers universe“... pp. 69;160. (In Georgian)
Abesadze G., Separation of Instigation from Entrapment ... pp. 120-121. (In Georgian)
89. Dvalidze.Op. cit., p. 71. (In Georgian)
90. See: Abesadze G., Entrapment. Doctoral thesis... p.24. (In Georgian)
91. See: *Ibid.* p. 24. (In Georgian)
92. Lekveishvili M., Todua N., Mamulashvili G., Op. cit., pp. 293, 296. (In Georgian)
93. Gamkrelidze O., Commentaries of the Penal Code of Georgia... p. 197. (In Georgian)

- Gamkrelidze O., Problem of Criminal Wrongdoing ... p. 14. (In Georgian)
94. Mchedlishvili – Hedrich Q., 2011. Criminal Law. General Part II. Specific forms of Manifestation of Crime. „Meridiani,“ Tbilisi, p. 229. (In Georgian)
95. See: Abesadze G., Entrapment. Doctoral thesis... p. 69. (In Georgian)
Abesadze G., Separation of Instigation from Entrapment ... p. 110. (In Georgian)
96. Glaser, 1868. Gesammelte kleinere Schriften über Strafrecht, Civil-u. Strafprocess I. Wien, S. 120. (In German)
97. See: Abesadze G., Entrapment. Doctoral thesis... ... p. 40. (In Georgian)
98. Abesadze G., Entrapment. „lawyers universe“... p. 47. (In Georgian)
99. See: Abesadze G., Entrapment. Doctoral thesis... p. 15. (In Georgian)
100. Law Society Proceedings of the Imperial St. Petersburg University. 1910. Vol. I. St. Petersburg, p. 242. (In Russian)
101. *Ibid.*, p. 272.
102. See: Kheifets I., Op. cit., pp. 117-118. (In Russian)
103. See: *Ibid.* pp. 117-118.
104. See: *Ibid.* p. 118.
105. See: *Ibid.* p. 118.
106. Glaser.Op. cit., S. 122. (In German)
107. Schütze. Lehrbuch des Strafrechts. 2 Aufl. 1874, S.152-153. (In German)
108. Liszt. Op. cit., S. 233. (In German)
109. Katzenstein. 1901. Der agent provocateur. Zeitschrift für gesammte Strafrechtswissenschaft. Breslau, S. 398-430. (In German)
110. Kohler. 1890. Studien aus dem Strafrecht I. Mannheim, S. 122. (In German)
111. Singewald. 1908. Der agent provocateur. Breslau, S. 98-107. (In German)
112. *Ibid.*, S. 114-115.
113. see: Kheifets I., Op. cit., p. 119. (In Russian)
114. Kohler. Op. cit., S. 122-126. (In German)
115. Meyer-Allfeld. Op. cit., S. 188. (In German)
116. Abesadze G., Entrapment. „lawyers universe“... p. 47. (In Georgian)
117. *Ibid.* p. 63.
118. *Ibid.* p.69.
119. *Ibid.* p. 161.
120. Kheifets I., Op. cit., p. 120. (In Russian)
121. Similar point by prof. Urison: Uryson I.S. 1907. Agent Provocateur by the criminal law. «Right», №32. (In Russian)
122. Kheifets I., Op. cit., pp. 120-121. (In Russian)
123. Tagantsev N., *Ibid.*, p. 770. (In Russian)
124. Katzenstein. Op. cit., S. 420. (In German)
125. Poznyshhev S., 1912. Basic Principles of Criminal Law. Moscow, p. 391. (In Russian)
126. Kheifets I., Op. cit., p. 123. (In Russian)
127. Guruli p., Op. cit., pp. 60-66(In Georgian)